

Populárny, aj keď historicky nepresný je výklad troch vrchov v štátnych znakoch Slovenska, Uhorska a Maďarska ako Tatry, Matry a Fatry. Historická mytológia a veľmi rozšírené ľudové chápanie prenáša vznik znaku už do obdobia Veľkej Moravy. Vzhľadom na zriedkavosť „vlastných“ štátnych tradícií sa považuje za akési ich historické potvrdenie. Preto aj odstránenie tradičného znaku pri prijímaní tzv. socialistickej ústavy ČSR v roku 1960 bolo prijímané s nevoľou. Silné zakorenenie Tatier v národnom povedomí rešpektovala i komunistická moc: starý symbol bol síce nahradený novým, v ktorom však tiež dominoval tatranský vrch Kriváň, hoci s moderným doplnkom – partizánskou vatrou. Tá má takisto svoju duchovnú filiáciu v ľudovej vrchárskej zbojnickej tradícii.

Tatry boli objavené a povýšené do funkcie reprezentanta slovenskosti a Slovenska v prvej polovici 19. storočia ako súčasť národného obrodzenia. Ani ľudové piesne, ani rozprávky a iné folklórne prejavy nepotvrdzujú existenciu vnímania Tatier nadregionálne, mimo ich bezprostredného okolia. V reprezentatívnej zbierke ľudových piesní sa Tatry vyskytujú iba priamo v oblasti na ich podnoží, na rozdiel napríklad od Dunaja, ktorý sa vyskytuje v slovenských ľudových piesňach aj v krajoch vzdialených stovky kilometrov.

V národnoobrodenskej poézii v prvej polovici 19. storočia figurujú „Tatrance“, „Tatransko“ ako synonymum Slovenska, Tatry sú „matka Slovanstva“. U Jána Hollého Slováci „*pod prázdne s rodinú svú Tatry dotáhli*“. Cyril a Metod prišli učiť „*Tatry*“. Pokiaľ budú stáť, Slovanstvo nezahynie. Autor, ktorý prvý porovnával postavenie Tatier v slovenskej poézii 19. storočia a hovoril o „*tatrológii*“, u Poliakov dokonca o „*tatrománii*“, výstižne konštatoval: „*Slovenskí básnici milovali Tatry tak, ako ich nikto nemiloval ani viac nebude a ako nikdy nikto žiadne hory nemiloval.*“

Zleteli orli z Tatry

Tatry boli baštou, útočiskom, nádejou, liekom proti malosti, bezmocnosti, spojivom so svetom Slovanstva, symbolom lepšieho postavenia v súčasnosti ešte slabého a bezmocného Slovenska v mohutnom slovanskom svete. Ľudovít Štúr hovorí o zážitku búrky na Kriváň: „*Čo je Kriváň Tatrám, to my budeme svetú. Prirôdená sila Slovenska je nezničiteľná.*“ Janko Kráľ pri vynútenom odchode slovenských študentov z Bratislavy roku 1844 básni: „*A tie naše Tatry zďaleka sa smejú... Zahaťajte páni, keď máte nádeju.*“ Samo Chalupka je presvedčený, že „*ako stojí Kriváň nad Tatrami, tak bude Slovák, čím bol medzi národami*“. Jeho najznámejšia báseň *Mor ho!*, večný príbeh tragického boja spravodlivej menšiny proti krutej väčšine, ktorý prežil ako aktívna politická výzva až do druhej svetovej vojny, sa začína: „*Zleteli orli z Tatry...*“

Hrdinské, epické a mesianistické tóny boli od začiatku premiešané s lyrickými. Tatry už nie sú len zrkadlom národa, ale i individuálneho citu. Už Kollár k mesianistickým slovanským tónom pridával aj iné. Tatry sú preňho aj meradlom vernosti k jeho celkom ľudskej „*slávy dcére*“. O štúrovskom „*klačaní pred Tatrami*“

TATRY V SLOVENSKOM POVEDOMÍ

Vysoké Tatry tvoria iba okolo jedno percento plochy Slovenska. Akceptácia tohto pohoria ako jedného z kľúčových symbolov celej krajiny je však nesporná. Vlastenecká pieseň *Nad Tatrou sa blýska*, zložená v roku 1844, bola od roku 1918 súčasťou štátnej hymny Česko-Slovenska a od roku 1993 je hymnou Slovenskej republiky.

sa Kollár vyjadroval kriticky. U Sládkoviča sú obidva rozmyry – pátos symbolu i prímer ľudského citu. V *Detvanovi* je hrdina pyšný na krajinu, „*kde Dunaj nosí slovenské vody*“ a nad nimi „*čušia Tatier žuly*“. V *Maríne*, vrchole slovenskej ľúbostnej poézie, vyznáva: „*Jako vy, Tatry, keď oblak zlatý na hory svoje hodíte, tak ona duchom svojim mi šatí tône v života úsvite.*“

Štyridsiate roky 19. storočia sa považujú za začiatok tradície „*národných vychádzok*“ do Tatier. Tieto hromadné horské výstupy ako politický prejav v rôznych aktualizovaných podobách pokračujú až do súčasnosti. Prvá veľká národná vychádzka sa konala 16. augusta 1841 a zúčastnili sa na nej aj poprední kultúrni a politickí dejatelia Ľudovít Štúr a Michal Miloslav Hodža. Vychádzky pokračovali až do prvej svetovej vojny. Stali sa súčasťou tzv. augustových slávností v Turčianskom Svätom Martine, ktoré boli každoročným stretnutím nemnohých povolených celoslovenských spolkov. Na výstupoch sa zúčastňovalo niekoľko desiatok osôb, medzi nimi, čo nebolo ešte vtedy štandardné, vždy aj niekoľko dám. Väčšina výstupov smerovala na Kriváň, ktorý je so svojimi 2 494 metrami až na sedemnástom mieste medzi tatranskými štítmí, ale stal sa nesporným slovenským symbolom Tatier. Svedčí o tom počet básní, piesní, zobrazení.

Všadeprítomné Tatry

Stotožnenie Tatier a Slovenska sa prakticky uplatnilo v revolučných rokoch 1848/49. Jozef Miloslav Hurban na Myjave v apríli 1848 rečnil o ozbrojenom povstaní, ktorého signálom budú „*ohne na Javorine, Tatrách a Kriváňi*“. O tri mesiace neskôr v chorvátskom sneme v Záhrebe hovoril za „*národ slovenský, v Tatrách bývajúcí*“. V súdobom opise septembrovej výpravy na Slovensko čítame: „*Tatry plemeno doteraz otrocky pokojné...*“ Výzva Slovenskej národnej rady *K národu slovenskému* pozýva pod zástavy, „*ktoré sa nanovo po Tatrách na znak našej slobody rozvili*“. Rovnoznačnosť pojmov Tatry – Slovensko nachádzame aj u Čechov. Dobrovoľníci z Prahy odchádzajú „*se zpěvem Hej Slované plní nadšení... na cestu do velebných Tater.*“ V národnej agitácii boli Tatry skutočne všadeprítomné. Na zhromaždení pri zakladaní Matice slovenskej roku 1863 sa spievali piesne: „*Všetci sme Slovania tam od snežnej Tatry, Rus, Poliak, Ilyr, Čech, to sú naši bratři*“ alebo „*Slovenčina moja, krásne ty zvuky máš, Tatransko vzbudzuješ, život mu dáš.*“

Trvalo však ešte viac ako pol storočia, pokiaľ boli Tatry v integrujúcej funkcii národného

symbolu poznané a akceptované nielen úzkou skupinou národných aktivistov, ale aj najširšími vrstvami. Bol to dlhodobý proces spoznávania, sprístupňovania i cieľenej agitácie. V istom zmysle možno aj na presadenie sa Tatier ako integrujúceho symbolu Slovákov uplatniť známu koncepciu Miroslava Hrocha o troch fázach národného hnutia.

Uhorská literatúra o Tatrách je hojnejšia až od 80. rokov, pričom jej značnú časť produkovali alebo inšpirovali spíšskí Nemci. Pokiaľ ide o turistickú literatúru o Tatrách, okrem sprievodcu z roku 1897 od českého autora, vydaného na Slovensku (Ružomberok), pôvodnou slovenskou prácou je až sprievodca Miloša Janošku z roku 1911.

V podtatranských mestách v Liptove, ale aj na Orave boli už na prelome 19. a 20. storočia skupinky nadšených slovenských turistov, avšak intenzita záujmu, odborného a vedeckého poznávania, ale aj komerčného využitia zďaleka nedosahovala úroveň Nemcov sídliačich na východnom úpätí Tatier v Poprade, Kežmarku a menších mestečkách i obciach. Roku 1873 vznikla v podtatranskom Kežmarku prvá uhorská turistická organizácia Uhorský karpatský spolok (*Magyarország Kárpátgyesülete*), ktorá sa zaslúžila o otváranie a sprístupňovanie pohoria. Odborný záujem o Tatry dokumentuje založenie Tatranského múzea vo Veľkej roku 1881 a ďalšieho v Poprade.

Pre turistické sprístupnenie Tatier od juhu mala kľúčový význam výstavba Košicko-bohumínskej železnice v rokoch 1870 – 1871, ktorá priblížila Tatry aj k Sliezsku, Morave, k Čechám a k severnému Nemecku. Začala sa výstavba hotelov a sanatórií. Už od konca 19. storočia sa formovala dvojaká funkcia Tatier: ako rekreačného a športového, ale súčasne aj liečebného priestoru. K Tatrám sa tiež viažu začiatky zimných športov na Slovensku a v Uhorsku vôbec – lyžovania, ľadového hokeja, prvé sánkarské dráhy atď. Spočiatku predovšetkým aristokratických návštevníkov drahých hotelov a sanatórií postupne dopĺňali bohatší meštania z Budapešti i z cudziny. Kurióznym, ale príznačným detailom tejto počiatočnej fázy je neúspešný pokus o udomácnenie zubra a niektorých alpských i exotických zvierat ako vhodnej lovej zveri pre aristokraciu. Prítom kamzík, ktorý sa na Slovensku vyskytuje pôvodne iba v Tatrách, sa naopak stal jedným z kultových slovenských zvierat. V 60. rokoch 20. storočia súkromne šírené správy, že Fidel Castro s miestnymi „*papalášmi*“ poľoval v Tatrách na kamzíky, sa prijímali skoro ako svätokrádež. (Historický posun vidieť v tom, že